

Atf: Dunlap, R. E. & Catton, W. R. (2022). Çevre Sosyolojisi: Yeni Bir Paradigma (çev. Eren Alkan). *Sosyoloji Dergisi, 43, 221-234.*

Çeviri / Translation

ÇEVRE SOSYOLOJİSİ: YENİ BİR PARADİGMA¹

William R. Catton, Jr. & Riley E. Dunlap²

Washington State University

Eren ALKAN*

Kaynak: Dunlap, R. E. & Catton, W.R. (1978) Environmental Sociology: A New Paradigm. *The American Sociologist*. Şub., 1978, Vol. 13, No. 1 (Şub., 1978), ss. 41-49

Öz

Sosyolojideki görünüşte çeşitli ve rekabet halindeki teorik bakış açıları, ortak insan merkeziliklerinde benzerdir. Bu nedenle, bu perspektiflerden herhangi birinden, çağdaş ve gelecekteki sosyal deneyimlerin çoğu anormal görünmelidir. Çevre sosyologları, antroposentrik olmayan bir paradigma aracılığıyla son toplumsal değişiklikleri anlamaya çalışırlar. Ekosistem kısıtlamaları artık hem insan toplumları hem de sosyoloji için ciddi sorunlar oluşturduğundan, yaygın olan İnsan İstisnacılığı Paradigmasından (İİP) oldukça farklı üç varsayım gerekli hale geldi. Yeni bir Çevresel Paradigma (YÇP) oluştururlar. Bu Yeni Çevre Paradigmasını kabul eden sosyologlar, geleneksel olarak sosyolojiden dışlanan değişkenlerin sosyolojik uygunluğunu takdir etmekte zorluk çekmezler. Çevre sosyolojisinin özü, aslında çevre ve toplum

¹ Yazarlar, bu makalenin hazırlanmasına eşit katkıda bulunmuşlardır ve isimleri alfabetik olarak yazılmıştır. Çeşitli zamanlarda, bizi bir hayli mutlu eden, Don A. Dillman, Viktor Gecas, Dennis L. Peck, Kenneth R. Tremblay, Jr., Kent D. Van Liere, John M. Wardwell ve Robert L. Wisniewski gibi meslektaşlarımız ve lisansüstü öğrencilerle yaptığımız, ufuk açıcı tartışmalardan yararlandık. Özellikle, bu makalenin ilk taslağına eleştirel bir okuma yapan Don Dillman'a şükranlarımızı sunarız. Dunlap'ın bu makaleye katkısı Proje 0158, Kır Sosyolojisi Bölümü, Washington Devlet Üniversitesi tarafından desteklenmiştir. Makalenin künyesi, 4933 sayılı Bilimsel Makale, Tarım Araştırma Merkezi Yüksekokulu, Washington Devlet Üniversitesi, Pullman, WA 99164'tür.

² Riley Dunlap, ilgili okuyucuların, 1980 yılında revize edilmiş ve genişletilmiş makaleyi okumalarını tavsiye etmektedir. Bahsedilen makale için bkz. Catton WR, Dunlap RE. A New Ecological Paradigm for Post-Exuberant Sociology. *American Behavioral Scientist*. 1980;24(1):15-47. doi:10.1177/000276428002400103

* Öğr. Gör. Dr., Ege Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, erenalkan.ege@gmail.com; ORCID: 0000-0002-6447-9394

arasındaki etkileşimlerin incelenmesidir. YÇP odaklı sosyologların sosyal tabakalaşmayla ilgili konulardaki son çalışmaları, bu paradigmanın faydasını örnelemektedir.

Environmental Sociology: A New Paradigm

Abstract

Ostensibly diverse and competing theoretical perspectives in sociology are alike in their shared anthropocentrism. From any of these perspectives, therefore, much contemporary and future social experience has to seem anomalous. Environmental sociologists attempt to understand recent societal changes by means of a nonanthropocentric paradigm. Because ecosystem constraints now pose serious problems both for human societies and for sociology, three assumptions quite different from the prevalent Human Exceptionalism Paradigm (HEP) have become essential. They form a New Environmental Paradigm (NEP). Sociologists who accept this New Environmental Paradigm have no difficulty appreciating the sociological relevance of variables traditionally excluded from sociology. The core of environmental sociology is, in fact t study of interactions between environment and society. Recent work by NEP-oriented sociologists on issues pertaining to social stratification exemplifies the utility of this paradigm.

Sosyoloji bir çıkmaza girmiş gibi görünüyor. Sosyologların, son kuşak içerisinde insan toplumlarını şekillendiren bazı şaşırtıcı olayları, en sevdikleri teorilere asimile etme çabaları, zaman zaman toplumsal gerçeklerin ikna edici açıklamalarından ziyade sosyolojik cemaatin parçalanmasına daha fazla katkıda bulunmuştur. Ancak Thomas Kuhn (1962:76) gibi kimi teorisyenler, böyle bir açmazın sıklıkla "yeniden şekillendirme için bir vesile olduğunu" gösterir.

Çevre sorunlarının artmasının ve özellikle "büyümenin sınırları" konusundaki endişelerin, çoğu sosyoloğun kamuoyuyla paylaştığı coşkulu beklentilerden keskin bir şekilde ayrıldığı görülmektedir. Çevresel sorunlar ve kısıtlamalar, altmışlı yıllardaki olayların Amerikan toplumunda yarattığı genel huzursuzluğa katkıda bulunmuştur. Düşünen her birey gibi, sosyologlar da sosyal ilerleme, yukarı doğru hareketlilik ve toplumsal istikrarı içine alan Amerikan rüyasının güvenli görüldüğü yıllar olan rahat ellilerden tamamen farklı bir şekilde gelişen, dramatik bir değişimle boğuşmaktadır.

1976'da Amerikan Sosyoloji Derneği, birkaç yıl önce Kırsal Sosyoloji Derneği ve Sosyal Sorunları İnceleme Derneği'nde belirlenen emsalleri izleyerek yeni bir "Çevre Sosyolojisi Birimi" kurmuştur³. Bu makalede, çevre sosyolojisinin gelişiminin, geleneksel sosyolojik perspektif ile anlaşılması zor olan son toplumsal değişimleri, nasıl anlamaya çabaladığını göstereceğiz. Çevre sosyolojisinin ortaya çıkışının, disiplin içinde başka bir uzmanlığın yükselişini basitçe temsil etmekten ziyade, yeni bir paradigmanın gelişimini yansıttığını ve bu paradigmanın bizi yukarıda bahsedilen çıkmazdan kurtarmaya yardımcı olabileceğini iddia ediyoruz.

Çevre sosyolojisinde örtük olarak bulunan "Yeni Çevresel Paradigma" (YÇP), elbette, çoğu sosyolog için toplumsal gerçekliğin doğasını tanımlayan ve giderek eskiyen "alan varsayımları" kümesini değiştirmeye veya onarmaya yönelik mevcut birkaç adaydan yalnızca biridir. Çevre sosyologları, Gouldner'ın (1970) tanımladığı çok farklı alternatiflerin savunucularından daha az olmayan, değişen bir "gerçek olanın anlamı" ile başa çıkmaya çalışmaktadır. Ayrıca, YÇP'nin çağdaş ve gelecekteki sosyal koşulların önceki sosyolojik perspektiflerle mümkün olandan daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunabileceğine inanıyoruz. Bu paradigmanın gücünü göstermek için önemli sosyolojik konulara yeni bir ışık tutabilmek için, tabakalaşma sorunlarına ilişkin yakın tarihli bazı YÇP temelli incelemeleri kısaca açıklayacağız. Ama önce eski ve yeni varsayım kümelerini karşılaştırmalıyız.

"İnsan İstisnai Paradigma"

Çağdaş sosyolojideki sayısız rakip teorik perspektif- örneğin, işlevselcilik, sembolik etkileşimcilik, etnometodoloji, çatışma teorisi, Marksizm ve benzeri-birbirlerinden hangi açılardan farklı olduklarını açıklarken abartma eğilimi gösterirler. Her biri kendi başına bir paradigma olduğunu iddia eder ve genellikle de öyle kabul görürler (bkz. örn., Denisoff ve diğerleri, 1974 ve Ritzer, 1975). Ama aynı zamanda bunlar, basitçe rekabet eden "paradigma öncesi" perspektifler olarak da yorumlanmışlardır (Friedrichs, 1972). Görünen çeşitliliklerinin, yine de *hepsinin* altında yatan temel insan-merkezilik kadar önemli olmadığını savunuyoruz.

Bu karşılıklı insan-merkezilik, temel bir sosyolojik dünya görüşünün parçasıdır (Klausner, 1971:10-11). Biz bu dünya görüşüne "İnsan İstisnai Paradigma" (İİP) diyoruz. İİP'nin varsayımlarının kabul edilmesinin, tercih ettikleri yönelim ne olursa olsun, çoğu sosyolog için ekolojik sorunların ve kısıtlamaların

³ 1960'ların sonunda, RSS'de Doğal Kaynaklar Araştırma Grubu kuruldu; ayrıca 1973'te SSSP tarafından Çevresel Sorunlar Şubesi kurulmuştur.

toplumsal etkileriyle anlamlı bir şekilde başa çıkmayı zorlaştırdığını iddia ediyoruz. Böylece İİP, çağdaş ve gelecekteki toplumsal deneyimi kavramaya yönelik sosyolojik çabaları giderek daha fazla engellemektedir.

İİP, ya son zamanlarda bilgiye yapılan eklemelerle meydan okunan ya da yetmişlerin olaylarıyla çelişen iyimser çıkarımları olan birkaç varsayımdan oluşmaktadır. Mevcut tüm teorik inanışlar tarafından açık veya örtülü olarak kabul edilenler, şunları içermektedir:

1. İnsanlar, kültüre sahip oldukları için dünyadaki canlılar arasında benzersizdir.
2. Kültür, neredeyse sonsuz ölçüde değişebilir ve biyolojik eğilimlerden çok daha hızlı değişebilir.
3. Bu nedenle, birçok insani farklılık doğuştan değil, toplumsal kaynaklıdır, bunlar toplumsal olarak değiştirilebilir ve uygunsuz farklılıklar ortadan kaldırılabılır.
4. Dolayısıyla kültürel birikim, ilerlemenin sınırsız bir şekilde devam edebilmesi ve tüm sosyal sorunları nihai olarak çözülebilir hale getirmesi anlamına gelir.

Böylesi iyimser bir dünya görüşünün sosyolojik kabulü, kuşkusuz, akademik sosyolojinin doğduğu ve beslendiği Batı kültüründe ilerleme doktrininin yaygınlığı tarafından desteklenmiştir. Sosyolojinin en fazla geliştiği yer, Batı kültürünün Amerikan şubesi idi ve Tocqueville'den Laski'ye kadar Amerikan gündelik hayatını analiz eden yabancı düşünörlere göre, çoğu Amerikalı (yakın zamana kadar) bugünün geçmişten daha iyi olduğuna ve geleceğin, bugünün üzerine inşa edileceğine büyük bir tutkuyla inanmaktaydı. Sosyologlar, doğal kaynaklar hâlâ o kadar bolken ve ilerlemenin sınırları görünmezken, bu kanaati kolayca paylaşabiliyorlardı. Tarihçi David Potter (1954:141), meslektaşlarını, bunların çalışmalarını şekillendiren ve daha önce ifade edilmemiş ve incelenmemiş varsayımlardan bazılarına karşı uyarıya çalışmıştır; sözleri sosyologlar için de aynı derecede geçerli: "İlk önce çevresel bir koşul olarak keşfettiğimiz ve daha sonra teknolojik değişimle fiziksel olduğu kadar kültürel bir güce dönüştürdüğümüz bolluk faktörü, . . . Amerikan yaşamının tüm yönlerini temelden etkilemiştir⁴."

Sosyologlar, sadece toplumumuzun geçmişteki bolluktan, özel nitelikler türetmiş olduğu gerçeğine fazla aldırış etmemişler; aynı zamanda bolluğun mirası, çoğu sosyoloğun, anlaşılmaz bir kıtlık çağı olasılığını algılamasını da zorlaştırmıştır. Örneğin, "taşımaya kapasitesi" gibi ekolojik kavramlar çoğu sosyoloğun kelime dağarcığına yabancıdır (Catton, 1976a; 1976b), ancak bu

⁴ Cebir üreten bu coşkuya karşı erken bir uyarı için bkz. Summer (1986). Çok az sayıda yirminci yüzyıl sosyoloğu bu uyarıyı ciddiye almıştır.

kavramı dikkate almamak, bir ortamın taşıma kapasitesinin her zaman gerektiği gibi genişletilebilir olduğunu varsaymakla, böylece kıtlık olasılığını da görmezden gelmekle, eş anlamlıdır.

İnsan toplumunun ekosisteme bağımlılığının ihmali, maddi ilerlemenin biyojeokimyasal sınırlarını basitçe tanımayan ve ekonomik kalkınma üzerine yazılan sosyolojik literatürde (örneğin, Horowitz, 1972) açıkça görülmektedir. Ayrıca bir toplumsal evrim teorisine doğru yenilenen sosyoloji disiplini (örneğin, Parsons, 1977), toplumlar içsel olarak daha farklılaştıkça, dolayısıyla bir yandan "uyumlu olarak yükseltilirken" öte yandan "daha verimli" sömürüye maruz kalan kaynak tabanına neredeyse hiç ilgi göstermemiştir. Bu tür literatürde, "çevre" kelimesi neredeyse tamamen, bir toplumun "sembolik ortamına" (kültürel sistemler) veya "sosyal çevreye" (çevreyeyen sosyal sistemler) atıfta bulunur⁵.

İnsanlıktan önceki sorunun "varoluş değil yaşam standardı, biyoloji değil sosyoloji" olduğunu iddia etmek; temel ihtiyaçların "tatmin edilebilir ve bolluk ihtimalinin gerçek" olduğunda ısrar etmek; "kıyamet histerisini" "ekoloji hareketine" isnat etmek ve bir yüzyıl daha devam edecek "bileşik faiz" büyümesini beklemek için bunu sorgulanabilir olmaktan ziyade basmakalıp olarak görmek, Daniel Bell (1973: 465) gibi seçkin bir sosyoloğu dahi devreye soktuğu üzere diğer bilimlerin yasalarını (Entropi İlkesi⁶ ve Enerjinin Korunumu Yasası gibi⁷) - sanki insan eylemleri onlardan hiç etkilenmiyormuş gibi-görmezden gelme alışkanlığından kaynaklanır. Benzer şekilde, bu ihmali, Amos Hawley'nin (1975:8-9) "teknolojinin gelişmesi için bilinen hiçbir sınır olmadığını" ve tarım dışı kaynaklar üzerindeki nüfus baskısının ne "şu anda hissediliyor ne de erken gelecekte hissedilmesi muhtemel" olduğunu yazmasına izin vermektedir." Bu tür görüşler, İİP'e olan sıkı bağlılığı da yansıtmaktadır.

Çevre Sosyolojisi ve "Yeni Çevresel Paradigma"

Kamuoyunda yeni yeni görünür olmaya başlayan çevre sorunlarıyla ilgili endişeler uyanmaya başladığında, kanaat önderi olarak görev yapan bilim insanları, sosyologlar arasından çıkmamıştı; aralarında Rachel Carson, Barry Commoner, Paul Ehrlich ve Garrett Hardin gibi bilim insanlarının bulunduğu biyologlardan oluşuyordu. İnsanlık durumunun istikrarsızlığını vurgulamada liderliği, çoğunlukla sosyologlar başka disiplinlere kaptırdı; çünkü yakın zamana kadar çoğumuz, şu anda karşı karşıya olduğumuz çevresel sorunların ve

⁵ Sosyolojik beşerî ekolojistler bile ilgilerini, öncelikli olarak fiziksel çevre yerine, İİP'e olan bağlılıklarını yansıtacak şekilde toplumsal veya uzamsal çevreye indirgemişlerdir (bknz. Michelson, 1976:17-23).

⁶ Evrenin temel yasalarından biri olan Entropi, termodinamiğin ikinci yasası olarak, evrendeki düzensizliğin sonsuz şekilde tek yönlü olarak arttığını söyleyen yasadır (Ç.N.).

⁷ Detaylar için bu yasaları net ve açık bir şekilde tartışan Miller'e (1972) bakınız.

kısıtlamaların gerçekliğini ve tam önemini kabul etmeyi zorlaştıran bir dünya görüşü içinde sosyalleştirildik. İİP'yi kabul etmemiz nedeniyle, disiplinimiz, habitatu ihmal eden insanlara odaklanmış; sosyal çevremizin dikkate alınması, fiziksel koşullarımızın dikkate alınmasını engellemiştir (Michelson, 1976:17). Ayrıca, teknoloji ve kurumlar, büyüyen bir nüfus ile onun doğal habitatu arasındaki ilişkilere aracılık edeceğinden, nüfus ve kaynaklar arasındaki dengeye, felaket getirmeyen yollarla ulaşılabileceğine ve ulaşılabacağına dair kayıtsız bir inancımız vardı (bkz., örneğin, Hawley, 1975).

Ancak, rahatsız edici kimi olayların harekete geçirdiği bazı sosyologlar, Carson (1962), Commoner (1971), Ehrlich ve Ehrlich (1970) ve Hardin (1968) gibi bilim insanlarının çalışmalarını okumaya başladılar ve İİP'nin sebep olduğu at gözlüklerini atmaya başladılar. Uzun süredir devam eden varsayımlar, algılarımız üzerindeki güçlerini kaybetmeye başlayınca, ekolojik kısıtlamaların gerçekliğinin insan toplumları ve sosyoloji disiplini için ciddi sorunlar oluşturduğunu anlamaya başladık (bkz. örn., Burch, 1971). Dünyayı anlamlandırmak için, geleneksel Durkheimci sosyolojik saflık normunu yeniden düşünmenin gerekli olduğu, yani sosyal gerçeklerin ancak onları diğer sosyal gerçeklerle ilişkilendirerek açıklanabileceğini ortaya çıkmaya başladı. Bu tür bir yeniden düşünmenin aşamalı sonucu, çevre sosyolojisinin gelişmesi olmuştur. Çevre sosyolojisinin henüz oluşum yıllarında olduğu açıktır. On yılın başında, sosyal bir sorun olarak "çevre" ile ilgili artan endişe, çevre sorunlarına ve "Çevre Hareketi"ne karşı halkın tutumları hakkında çok sayıda çalışmaya yol açmıştır (bkz. Albrecht ve Mauss, 1975). Bu tür ilgi alanlarına sahip sosyologlar ile; "inşa edilmiş" çevre, doğal tehlikeler, kaynak yönetimi ve açık hava rekreasyonu gibi oldukça yerleşik çıkarların yanı sıra "toplumsal etki değerlendirmesi" (1969 Ulusal Çevre Politikası Yasası tarafından şart koşulmuştur.) gibi daha yeni ilgi alanları da dahil olmak üzere bir dizi başka endişeye sahip sosyologlar arasında, kademeli olarak bir koalisyon gelişmiştir. 1973 enerji krizinden sonra, çok sayıda sosyolog (yukarıdaki alanlardan bir veya daha fazlasına önceden ilgi duyanlar dahil) özellikle enerji kıtlığının ve genel olarak kaynak kısıtlamalarının toplum üzerindeki etkilerini tabakalaşma sistemi, siyasi düzen, aile ve benzeri üzerinden araştırmaya başlamıştır. (Çevre sosyologlarının ilgi alanlarının bir göstergesi için bkz. Dunlap, 1975 ve Manderscheid, 1977; literatür incelemeleri için bkz. yakında çıkacak olan Dunlap ve Catton ve Humphrey ve Buttel, 1976.)

Bu farklı ilgi alanları, "çevresel" değişkenlerin sosyolojik araştırma için anlamlı olarak kabul edilmesiyle, çevre sosyolojisi olarak bilinen ve giderek daha ayırt edilebilir bir uzmanlık alanıyla bağlantılıdır. "Çevre" kavramları, "insan yapımı" (veya "inşa edilmiş") çevreden, aralarında bir dizi "insan tarafından değiştirilmiş" ortam -örneğin, hava, su, gürültü ve görsel kirlilik- bulunan "doğal"

çevreye kadar uzanır. Aslında, çevre ve toplum arasındaki etkileşimin incelenmesi, birkaç yıl önce Schnaiberg (1972)⁸ tarafından savunulduğu gibi, çevre sosyolojisinin özüdür. Bu, çevrenin toplum üzerindeki etkilerini (örneğin, tabakalaşma üzerindeki kaynak bolluğunu veya kıtlığı) ve toplumun çevre üzerindeki etkilerini (örneğin, farklı ekonomik sistemlerin çevresel bozulmaya katkılarını) incelemeyi içerir⁹.

Bu tür bir etkileşimin incelenmesi, sosyologların araştırmalarında, çevreyi artık görmezden gelemeyeceklerinin kabulüne dayanmaktadır ve bu da İİP'ninkinden oldukça farklı bir dizi varsayımın en azından zımnen kabulüne bağlı görünmektedir. Birkaç çevre sosyoloğunun yazılarından (örneğin, Anderson, 1976; Burch, 1971, 1976; Buttel, 1976; Catton, 1976a, 1976b; Morrison, 1976; Schnaiberg, 1972, 1975) İİP ile taban tabana zıt olan toplumsal gerçekliğin doğası hakkında bir dizi varsayım çıkarmak mümkündür. Bu varsayımlar kümesine "Yeni Çevresel Paradigma" veya YÇP adını veriyoruz (terimin daha geniş bir kullanımı için, kamunun ortaya çıkan inançlarına atıfta bulunarak bkz. Dunlap ve Van Liere, 1977):

1. İnsanlar, toplumsal yaşamımızı şekillendiren biyotik topluluklarda birbirine bağımlı olarak yer alan birçok türden yalnızca birini oluşturur.

2. Doğanın ağındaki karmaşık neden-sonuç ve geri bildirim bağlantıları, amaçlı insan eylemlerinden birçok istenmeyen sonuç üretir.

3. Dünya sonludur, dolayısıyla ekonomik büyümeyi, sosyal ilerlemeyi ve diğer toplumsal fenomenleri sınırlayan güçlü fiziksel ve biyolojik sınırlar vardır.

Çevresel Gerçekler ve Sosyal Gerçekler

İİP'ye bağlı olan sosyologlar, *Social Science Quarterly*'nin "Toplum ve Kıtlık" a ayrılmış son sayısında (ferasetli bir ekonomist tarafından kaleme alınan) baş makalenin açılış cümlelerini kolayca olgusal olarak kabul ederler: "Miras devraldık, işgal edip bir kıtlık dünyası miras bırakacağız: kaynaklar istediğimiz her şeyi sağlamak için yeterli değil. Bu nedenle, bu dünya, sınırlamaların, kısıtlamaların ve çatışmaların olduğu, maliyetlerin üstlenilmesini gerektiren ve komünal koordinasyonu gerektiren bir dünyadır" (Allen, 1976:263). Öte yandan, sonsuz ve genellikle iyi huylu teknolojik ve örgütsel atılımlara güvenmeye alışmış olan İİP'nin ısrarlı yandaşlarının, "sanatta son nokta" olduğu şeklindeki sabit saf varsayımlarının salt bir tezahürü olarak böyle bir ifadeyi dikkate almamaları

⁸ Bu, çevre sosyologlarının, Schnaiberg'in (1975) "toplumsal çevre diyalektiği" (aşağıda tartışılacaktır) tarafından gösterildiği gibi, yalnızca sosyal ve çevresel değişkenler arasındaki iki değişkenli ilişkilere odaklandığı anlamına gelmez.

⁹ Çevre sosyolojisi alanına alternatif ve daha dar bir bakış için Zeisel'e (1975, 1. Bölüm) bakınız.

beklenebilir (bkz. örneğin, Hawley, 1975:6-7). Benzer şekilde, İİP'nin varsayımları içinde dönüşen sosyologlar, aşağıda ifade ettiğimiz gerçeğin sosyolojik önemini takdir etmekte hiç zorluk çekmezler: tükenmiş Amerikan arzını desteklemek için petrol ithal etmenin şimdi yıllık maliyeti olan 36 milyar dolar, muazzam toprak erozyonu pahasına yetiştirilen 23 milyar dolar değerinde tarımsal ürün ihraç edilerek kısmen karşılanmaktadır (Van Bavel, 1977). Çevre sosyologları, toprak veya petrol veya her ikisi de tükenirse, çok önemli bir toplumsal değişim beklerler. Ancak İİP'ye bağlı sosyologlar, petrol ve toprağın sosyologlar için alakasız değişkenler olduğunu kabul ederek, muhtemelen bu tür konuları görmezden geleceklerdir. Bununla birlikte, sosyologların, ancak azalan enerji kaynakları gibi faktörleri hesaba katarak, "toplumsal gerçekleri" anlamaya ve açıklamaya devam edebileceğine inanıyoruz. Bunu, YÇP yönelimli sosyologların, incelemeye başladıkları alanlardan biri olan toplumsal tabakalaşmayla ilgili bazı çalışmalarını inceleyerek göstermeye çalışacağız.

NEP'in Yararlılığı: Toplumsal Tabakalaşmada Güncel Çalışmalar

"Tabakalaşma sisteminin çalıştığı kaynak kısıtlamaları veya bunların eksikliği, bağlamını yeterince dikkate almadığı" (Morrison, 1973: 83) için, tabakalaşmadaki mevcut çalışmaların büyük kısmı, İnsan İstisnai Paradigma'ya dayanıyor gibi görünmektedir. Bu nedenle, YÇP tarafından sağlanan tabakalaşma süreçlerine ilişkin kavrayışları göstermek amacıyla çevre sosyologlarının bu alandaki son çalışmalarını tanımlayacağız. Tartışmayı üç konu ile sınırlayacağız: birçok Amerikalı tarafından deneyimlenen yaşam koşullarındaki mevcut düşüş; tabakalaşma sistemimizde çağdaş ve muhtemel gelecekteki bölünmeler ve kendi kendine devam eden yoksulluğu sona erdirmek için sorunlu beklentiler.

Yaşam standardındaki son düşüş: Amerikalıların çoğunluğu ekonomik durumlarından endişe duymaktadır (Strumpel, 1976:23). *Food, Shelter and the American Dream* (1974) isimli eserinde Aronowitz, *bir şeylerin* ters gittiğine dair artan farkındalığı örnekler ki ona göre toplumsal ilerlemenin eski ideallerinin, refahın ve materyal konforun artışının ve toplumun *tüm* kesimleri için bireysel ve nesiller arası hareketliliğin farkına varılamamaktadır (ayrıca bkz. Anderson, 1976:1-3). Yine de Aronowitz gibi bir "eleştirel sosyolog" bile bu değişiklikleri anlama girişiminde İİP tarafından engellenmiş görünmektedir. Bu şekilde düşünen bir sosyolog, son zamanlarda gıda, benzin, kalorifer yakıtı vb. kıtlıklarını, tamamen büyük ulusal ve uluslar üstü şirketlerin "manipülasyonlarının" sonucu olarak görmekte ve kaynak kıtlığının gerçek olabileceği fikrine şüpheyle bakmaktadır. Bu nedenle, Amerikan yaşam

standardındaki düşüşe yönelik ortaya konan çözüm, görünüşe göre yalnızca siyasi olacaktır ve büyük şirketlerin gücünü azaltacaktır.

Pek çok çevre sosyoloğu, petrol şirketlerinin enerji kıtlığından fayda sağladığını inkâr etmeyecek olsa da onların YÇP'yi kabul etmeleri, son ekonomik eğilimlerin farklı bir açıklamasına yol açmaktadır. Örneğin, Schnaiberg (1975:6-8), çok faydalı bir "toplumsal-çevresel diyalektiği" açıklamıştır. "Ekonomik genişleme toplumsal bir ihtiyaçtır" tezi ve "ekolojik bozulma, ekonomik genişlemenin zorunlu bir sonucudur" antitezi göz önüne alındığında, "ekolojik bozulma insan toplumu için zararlıdır" önermesinin kabulüyle bir diyalektik ortaya çıkar. Schnaiberg, diyalektiğin üç alternatif sentezine dikkat çeker: (1) ekolojik bozulmaları göz ardı eden ve büyümeyi en üst düzeye çıkarmaya çalışan *ekonomik bir sentez*¹⁰; (2) seçilmiş endüstriler ve kaynaklar üzerinde kontroller dayatarak kaynak kullanımının en bariz ve zararlı sonuçlarıyla ilgilenen *güdümlü bir kıtlık sentezi* ve (3) ekolojik bozulmaları en aza indirmek ve kaynakların "sürekli verimini" devam ettirmek için "hem üretim hem de mallar için etkin talep üzerinde önemli kontrolün" kullanıldığı *ekolojik bir sentez*¹¹. Schnaiberg (1975:9-10), benimsenen sentezin bir toplumun temel ekonomik yapısından etkileneceğini, "regresif" (eşitsizliği büyüten) toplumların "ekonomik" sentezi büyük olasılıkla sürdüreceği ve "ilerici" (eşitliği teşvik eden) toplumların "ekolojik" senteze en az dirençli olan toplumlar olduğunu savunur. Bu nedenle, "yeniden tahsisi olmayan" ekonomisiyle ABD'nin, çevre ve kaynak sorunlarına çözüm olarak, giderek artan bir şekilde "güdümlü kıtlığı" seçmesi şaşırtıcı değildir¹².

Güdümlü kıtlık, örneğin, endüstrileri kirliliği azaltmaya zorlayarak ekolojik bozulmalarla mücadele etmeyi, bunun sonucunda ortaya çıkan maliyetlerin tüketicilere daha yüksek fiyatlar yoluyla aktarılmasını ve kıt kaynaklar üzerinde daha yüksek vergiler (ve dolayısıyla daha yüksek tüketici fiyatları) yoluyla kaynak kıtlığıyla mücadele etmeyi içerir. Her iki mekanizmanın da oldukça regresif etkilerinin giderek daha fazla kabul görmesi (Morrison, 1977; Schnaiberg, 1975) ve dolayısıyla hükümetin kirlilik ve kaynak kıtlığı ile başa çıkmak için "güdümlü kıtlığa" güvenmesi, en azından kısmen, dünyanın -özellikle orta, işçi ve özellikle

¹⁰ Schnaiberg'in kavramı "planlı kıtlık"tır, fakat HEP'in yandaşları, bu kavramın, planlamacılar tarafından *tahsis edilen* kıtlıklardan (ve bunların maliyetinden) ziyade, planlamacıların *neden olduğu* kıtlığa atıfta bulunduğunu varsayabileceğinden, biz "güdümlü kıtlık" terimini kullanmayı tercih ediyoruz.

¹¹ Bu nedenle, örneğin, sanayileşmiş ülkeler arasında İsveç, ekolojik senteze en yakın gibi görünürken, Çin, herhangi bir gelişmekte olan ülke tarafından buna en yakın yaklaşımı temsil etmektedir (Anderson, 1976:242-251). Bununla birlikte, Brezilya gibi oldukça regresif gelişmekte olan ülkeler, ekonomik senteze güçlü bir şekilde bağlı görünürler.

¹² ABD ekonomisinin "yeniden tahsisi yoktur," çünkü tüm katmanlar büyüme yoluyla paylarını iyileştirmiş olsalar bile, genel eşitsizlik kalıpları (yani servetin nispi payları) büyüme tarafından çok az değiştirilmiştir (Schnaiberg, 1975:9; Zeitlin, 1977: 2. Bölüm).

alt sınıfların- kötüleşen ve yeterli yiyecek ve barınma sağlamanın genellikle zor olduğu ekonomik durumunu açıklamaktadır. Ne yazık ki, bu ekonomik sıkıntılar, ekonomik senteze dönülerek basitçe düzeltilemez. Kirliliğe neden olan maddelerin oluşturduğu ciddi sağlık tehditleri, dizginlenemeyen ekonomik ve teknolojik büyümenin yol açtığı ekosistemdeki potansiyel yıkıcı değişiklikler (örneğin, koruyucu ozon tabakasının tahribi, atmosferik sıcaklığın değişmesi) ve petrol gibi hayati kaynaklarda yaklaşan kıtlıkların inkâr edilemez gerçeği, tümü uzun vadede geleneksel ekonomik senteze geri dönüşü imkânsız kılmaktadır (bkz., örneğin, Anderson, 1976; Miller, 1972). Elbette, Morrison'ın (1976) belirttiği gibi, bu senteze geri dönme baskısı büyüktür ve bunları anlamak, çağdaş ve gelecekteki ekonomik bölünmeler hakkında fikir verir.

Tabakalaşma sistemi içindeki bölünmeler: Schnaiberg'in ekolojik sentezi, diğerlerinin "durağan" veya "sabit durumlu" bir toplum olarak adlandırdığı şeye tekabül eder ve böyle bir toplumun çağdaş ABD'den çok daha eşitlikçi olması gerektiği yaygın olarak kabul edilir (Anderson, 1976:58-61; Daly, 1973:168-170)¹³. Gerekli yeniden dağıtımın sağlanması çok zor olacaktır ve buna karşı çıkmanın tabakalaşma sistemi içinde ciddi fakat istikrarsız bölünmelerle sonuçlanması muhtemeldir. Uzun vadede, çevresel kısıtlamalar daha belirgin hale geldikçe, ekolojik olarak bilinçli "sahipler", bunlarla başa çıkmak için güdümlü kıtlığa daha fazla vurgu yapmayı tercih edeceklerdir. Yavaş büyüme ve daha yüksek fiyatlar, toplumun tüm kesimlerinin maddi durumlarını iyileştirdiği ABD'deki geleneksel eğilimi tersine çevireceğinden, sonuçlar "sahip olmayanlar" için felaket olacaktır -çünkü daha büyük bir "pasta" dilimi elde ettikleri için değil "ama pasta büyümeye devam ettiği için olacaktır bu (Anderson, 1976:28-33; Morrison, 1976). Artan yeniden dağıtım olmaksızın yavaşlayan büyüme, "yoksullar" arasında gerçek (göreceli olduğu kadar) yoksunlukla da sonuçlanacak ve sınıf çatışmasını her zamankinden daha olası hale getirecektir¹⁴. Morrison'ın (1976:299) belirttiği gibi, "Sınıf düşmanlıkları, genel ekonomik büyüme, büyüme yavaşladığında veya durduğunda gerçek sınıf çatışmaları olarak ortaya çıkma eğilimindedir." Böylece, uzun vadede YÇP, Marx'ın sınıf çatışması hakkındaki

¹³ Örneğin, alt tabakaların karşılanmamış ihtiyaçlarından ortaya çıkan ekonomik büyümeyi sağlayabilmek için baskıya maruz kaldıkça, aşırı zenginlik nedeniyle savurgan tüketim ve (kâr için) aşırı sermaye yatırımdan kaynaklanan ekonomik büyümenin durdurulması gerekecektir (örneğin, bkz Anderson, 1976: 58-61; Daly, 1973: 168).

¹⁴ Güdümlü kıtlık ve yavaş büyüme ayrıca gelişmiş ve gelişmekte olan uluslar arasındaki gerilimi daha da kötüleştirme potansiyeline sahiptir. Bu, YÇP eğilimli sosyologların (örneğin, Anderson, 1976: 258-269; Morrison, 1976) uluslararası gelişmenin geleceğini İİP'ye bağlı sosyologlardan oldukça farklı bir şekilde görmelerini sağlar (örneğin, bkz. Horowitz, 1972).

tahminlerinin, Marx'ın önceden tahmin edemediği nedenlerle, daha doğru hale gelebileceğini öne sürüyor.

Ancak kısa vadede, çok farklı bir olasılık ortaya çıkmış görünüyor. Gündümlü kıtlıktan kaynaklanan toplumsal baskılar öyledir ki, hem "sahip olanlar" hem de "sahip olmayanlar"ın büyük bölümleri ekonomik (büyüme) senteze geri dönüşü zorlayacaktır. Aslında, Morrison (1973), bir Dahrendorfçu (yani, Marksist olmayan) bir bölünmenin ortaya çıkışını öngörmüştür: "büyüme yanlıları ve büyüme yanlıları olmayanlar", büyük ölçüde endüstriyel büyümeye bağımlı olanlar (işçiler ve mal sahipleri) çevrecilere karşı çıkmak için birleşirler (mesleklerde, devlette, eğitimde, örneğin-doğrudan büyümeye daha az bağımlı olan kişiler). Büyüme için sağlam bir işçi sendikası desteği ve endüstrinin çevrecilere karşı mücadelelerde emeğin ve yoksulların desteğini kazanmaya yönelik başarılı çabaları, bu koalisyonun ortaya çıktığını göstermektedir. Bu nedenle, biraz ironik bir şekilde, sürekli ekonomik büyümeye verilen destek, kapitalistleri ve "sol"u (bu, genel olarak çoğu işçi sendikasını, yoksulların savunucularını ve akademik Marksistleri kapsar) birleştirmiştir. Bu destek, yalnızca solun çoğunun büyüyen bir pastadan "adil bir pay" elde etme lehine gerçek yeniden dağıtım umutlarını ne ölçüde terk ettiğini ortaya koymakla kalmıyor, aynı zamanda maliyetlerin dağılımının ve geleneksel ekonomik büyümenin faydalarının yanlış anlaşıldığını da ortaya koymaktadır.

"Yoksulluk Kültürü" katılaştı: YÇP'nin yönlendirdiği sosyologlar, yalnızca büyümenin varsayılan evrensel faydalarını sorgulamakla kalmamışlar, aynı zamanda sürekli olarak, genellikle ihmal edilen büyüme "maliyetlerine" - regresyon eğiliminde olan maliyetlere- işaret etmişlerdir (Anderson, 1976: 30-31; Schnaiberg, 1975:19). Bu nedenle, işyeri ve şehir merkezinin sıklıkla ciddi sağlık tehlikeleri oluşturduğu ve genel olarak SES¹⁵ ile çevre kirliliğine maruz kalma arasında güçlü bir ters ilişki olduğu giderek daha fazla kabul edilmektedir (Schnaiberg, 1975:19). Ayrıca, SES ve hava kirliliği arasındaki ilişkiyi temel alan çalışmasında, Burch (1976:314) şunu öne sürecek kadar ileri gitmiştir: "kirliliğe neden olan etmenlerden her birinin, değişmeden devam eden dönemlerde belirli mütevazı seviyelerde alındığında, kişinin toplumsal konumunu iyileştirme mücadelesi konusunda ısrar edebilmesinde etkisi bulunmaktadır... Beslenme eksikliklerinde olduğu gibi bu türden maruz kalmalar, sınıf eşitsizliklerini güçlendiren bir mekanizma gibi görünmektedir." Bu, Burch'ün, çevresel hasarların zayıflatıcı etkisini hesaba katmadan, yoksulluğu ortadan kaldırma çabalarının muhtemelen başarısız olacağını öne sürmesine yol açar.

¹⁵ Sosyo-ekonomik statü (Ç.N.)

Sonuç

YÇP'nin faydasını tabakalaşmayla ilgili konulara odaklanarak göstermeye çalıştık, çünkü bunun toplumun ekolojik kısıtlamalardan önemli ölçüde etkilenecek olan birçok yönünden biri olduğuna inanıyoruz. Yukarıda belirtildiği gibi, kısa vadede, ekonomik büyüme sentezine geri dönmek için muazzam bir baskı bekliyoruz, çünkü böyle bir strateji, çevre pahasına toplumsal gerilimleri hafifletmeyi amaçlamaktadır. Elbette, YÇP böyle bir stratejinin süresiz olarak devam edemeyeceğini ima eder (ve kanıtlar bunu destekliyor gibi görünmektedir- bkz., örneğin, Miller, 1972). Bu nedenle, güdümlü kıtlık ile ekolojik sentez arasında seçim yapma zorunluluğuyla karşı karşıyayız¹⁶. İlkinin zararlı etkileri çoktan aşikâr hale gelmeye başlamıştır; bunlar Aronowitz ve diğerleri tarafından tanımlanan eğilimleri de açıklamaya yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte, gerçekten ekolojik bir sentezin başarılması, çok zor bir hedef olan istikrarlı bir topluma ulaşmayı gerektirecektir. Toplumsal örgütün öğrencileri olarak sosyologlar, böyle bir toplumun özelliklerini, onu elde etmek için uygulanabilir prosedürleri ve olası sosyal maliyetlerini betimlemede hayati bir rol oynamalıdır. (Erken bir çalışma için bkz. Anderson, 1976.) Ne var ki, sosyoloji kendisini İnsan İstisnai Paradigmasından kurtarana kadar böyle bir durum söz konusu olamayacaktır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar, çıkar çatışması bildirmemiştir.

Kaynakça

- Albrecht, S. L. & Mauss, A. L. (1975). The environment as a social problem. Ss. 556-605 A. L. Mauss, *Social Problems as Social Movements*. Philadelphia: Lippincott.
- Allen, W. R. (1976). Scarcity and order: The Hobbesian problem and the Humean resolution. *Social Science Quarterly* 57:263-275.
- Anderson, C. H. (1976). *The Sociology of Survival: Social Problems of Growth*. Homewood, Illinois: Dorsey.
- Aronowitz, S. (1974). *Food, Shelter and the American Dream*. New York: Seabury Press.
- Bell, D. (1973). *The Coming of Post-Industrial Society*. New York: Basic Books.
- Burch, W. R., Jr. (1971). *Daydreams and Nightmares: A Sociological Essay on the American Environment*. New York: Harper and Row.

¹⁶ Tartışmamızda üstü kapalı olan bir noktayı açıklığa kavuşturmaya değer: NEP, kaynak kıtlığının kaçınılmaz olduğunu, ancak -Schnaiberg'in çalışmasının da gösterdiği gibi- toplumların bunlara çeşitli şekillerde tepki gösterebileceğini öne sürüyor. Bu nedenle, Schnaiberg'in (1975:17) önerdiği gibi, sosyologlar kıtlığa alternatif tepkilerin sosyal etkilerini (özellikle dağılımsal etkilerini) incelemeye başlamalıdır.

- Burch, W. R., Jr. (1976) "The peregrine falcon and the urban poor: Some sociological interrelations." Ss. 308-316 P. J. Richerson and J. McEvoy III (ed.), *Human Ecology: An Environmental Approach*. North Scituate, Mass.: Duxbury.
- Buttel, F. H. (1976). Social science and the environment: Competing theories. *Social Science Quarterly* 57:307-323.
- Carson, R. (1962). *Silent Spring*. Boston: Houghton-Mifflin.
- Catton, W. R., Jr. (1976a). Toward prevention of obsolescence in Sociology. *Sociological Focus* 9:89-98.
- Catton, W. R., Jr. (1976b) "Why the future isn't what it used to be (and how it could be made worse than it has to be)." *Social Science Quarterly* 57:276 291.
- Commoner, B. (1971). *The Closing Circle*. New York: Knopf.
- Daly, H. E. (1973). "The steady-state economy: Toward a political economy of biophysical equilibrium and moral growth." Ss. 149-174 in H.E. Daly (ed.), *Toward a Steady-State Economy*. San Francisco: W. H. Freeman.
- Denisoff, R. S., Callahan, O. & Levine, M. H. (ed.) (1974). *Theories and Paradigms in Contemporary Sociology*. Itasca, Illinois: Peacock.
- Dunlap, R. E. (ed.) (1975). *Directory of Environmental Sociologists*. Pullman: Washington State University, College of Agriculture Research Center, Circular No. 586.
- Dunlap, Riley E. and William R. Catton, Jr. "Environmental sociology." *Annual Review of Sociology*. Palo Alto, Calif.: Annual Reviews, Inc.
- Dunlap, R. E. & Van Liere, K. D. (1977). "The 'new environmental paradigm': A proposed measuring instrument and preliminary results." Paper presented at the Annual Meeting of the American Sociological Association, Chicago.
- Ehrlich, P. R. & Ehrlich, A. H. (1970). *Population, Resources, Environment*. San Francisco: W. H. Freeman.
- Friedrichs, R. W. (1972). *A Sociology of Sociology*. New York: Free Press.
- Gouldner, A. W. (1970). *The Coming Crisis of Western Sociology*. New York: Basic Books.
- Hardin, G. (1968). The tragedy of the commons. *Science* 162:1243-1248.
- Hawley, A. H. (ed.) (1975). *Man and Environment*. New York: New York Times Company.
- Horowitz, I. L. (1972). *Three Worlds of Development: The Theory and Practice of International Stratification*. 2nd ed. New York: Oxford University Press.
- Humphrey, C. R. and Frederick H. Buttel (1976). "New directions in environmental sociology." Paper presented at the Annual Meeting of the Society for the Study of Social Problems, New York.
- Klausner, S. Z. (1971). *On Man in His Environment*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Kuhn, T. S. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.

- Manderscheid, R. W. (ed.) (1977). *Annotated Directory of Members: Ad Hoc Committee on Housing and Physical Environment*. Adelphi, Maryland: Mental Health Study Center, NIMH.
- Michelson, W. H. (1976). *Man and His Urban Environment*. 2nd ed. Reading, Mass.: Addison-Wesley.
- Miller, G. T., Jr. (1972). *Replenish the Earth: A Primer in Human Ecology*. Belmont, Calif.: Wadsworth.
- Morrison, D. E. (1973). "The environmental movement: Conflict dynamics." *Journal of Voluntary Action Research* 2:74-85.
- Morrison, D. E. (1976) "Growth, environment, equity and scarcity." *Social Science Quarterly* 57:292-306.
- Morrison, D. E. (1977) "Equity impacts of some major energy alternatives." Paper presented at the Annual Meeting of the American Sociological Association, Chicago. Parsons, Talcott
- Morrison, D. E. (1977) *The Evolution of Societies* (ed. by Jackson Toby). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Potter, D. M. (1954). *People of Plenty*. Chicago: University of Chicago Press.
- Ritzer, G. (1975). *Sociology: A Multiple Paradigm Science*. Boston: Allyn and Bacon.
- Schnaiberg, A. (1972). Environmental sociology and the division of labor. Department of Sociology, Northwestern University, mimeograph.
- Schnaiberg, A. (1975). "Social syntheses of the societal environmental dialectic: The role of distributional impacts." *Social Science Quarterly* 56:5-20.
- Strumpel, B. (ed.) (1976). *Economic Means for Human Needs*. Ann Arbor: Institute for Social Research, University of Michigan.
- Sumner, W. G. (1896). "Earth hunger or the philosophy of land grabbing." Ss. 31-64 A. G. Keller (ed.), *Earth Hunger and Other Essays*. New Haven: Yale University Press, 1913.
- Van Bavel, Cornelius H. M. (1977). "Soil and oil." *Science* 197:213.
- Zeisel, J. (1975). *Sociology and Architectural Design*. New York: Russell Sage Foundation.
- Zeitlin, M. (ed.) (1977). *American Society, Inc*. 2nd ed. Chicago: Rand McNally.